

Erfðaráðgjöfin svarar spurningum um arfgenga sjúkdóma

Erfðaráðgjöf er ekki ýkja fjölmenn starfs-
grein innan heilbrigðiskerfisins enn sem
komið er. Reyndar er aðeins ein manneskja
hér á landi, Vigdís Stefánsdóttir, sem
hefur starfstílinn erfðaráðgjafi og því
forvitnilegt að vita í hverju starfið er fólgið.

Vigdís starfar á erfðaráðgjafaeiningu erfða-
og sameindalæknisfræðideildar Landspítala.
Erfðaráðgjafateymið samanstendur af henni, Jóni
Jóhannesi Jónssyni yfirlækni, Reyni Arngrímsyni
sérfræðingi í erfðasjúkdómum, Óskari Þór
Jóhannssyni krabbameinslækni, Jóhanni Heiðar
Jóhannssyni umsjónarlækni litningarannsókna
og skrifstofustjóranum Auði Dagnýju Jónsdóttur.
Vigdís segir sitt starf fólgið í því að veita viðtöl
þeim einstaklingum sem leita til deildarinnar,
finna til upplýsingar til undirbúnings viðtölum
og búa til fræðsluefni um erfðir og erfðavandamál
tengd ýmsum sjúkdómum.

Vigdís starfaði áður við blaðamennsku og
útgáfu en segir að áhugi hennar á erfðafræði
og hvatning Jóns Jóhannesar yfirlæknis hafi
orðið til þess að hún lagði stund á tveggja ára
meistaránám í erfðaráðgjöf við háskólann í
Cardiff í Wales. Að náminu loknu hóf hún störf
á erfðasameindalæknisfræðideild Landspítala.
„Þetta var mjög vel skipulagt og yfirgrípsmikið
bóklegt og starfstengt nám sem opnaði augu mín
fyrir mikilvægi erfðaráðgjafans í því ferli sem fólk
gengur í gegnum þegar það leitar sér upplýsinga
um erfðasjúkdóma og hvernig bregðast skuli við,”
segir Vigdís.

Hlutverk erfðaráðgjafans

Þau Vigdís og Jón Jóhannes sitja fyrir svörum um
hlutverk erfðaráðgjafans og þá þjónustu sem í
boði er á erfða- og sameindalæknisfræðideildinni.
„Hingað leita einstaklingar, verðandi foreldrar
og fjölskyldur sem hafa ástæðu til að ætla að
arfgengur sjúkdómur sé í ætt þeirra eða líkur
á erfðasjúkdómi. Í mörgum tilfellum eru það
læknar og hjúkrunarfræðingar sem vísa fólki
hingað til okkar en einnig leitar fólk beint til okkar
eftir upplýsingum,” segir Jón Jóhannes.

Vigdís segir að verulegur hluti starfs hennar

sé fólgin í fræðslu gegnum símann. „Hingað
hringir töluverður fjöldi fólks á hverjum degi
með ýmsar spurningar. Stundum er hægt að
leysa úr vandanum með símtalinu en stundum
leiðir það af sér að fólk pantar viðtal. Við Reynir,
Óskar og Jón tókum að jafnaði nokkra tugi viðtala
á stofu á mánuði. Vinna mín er að miklu leyti
fólgin í viðtölunum og öflun upplýsinga um
sjúkdómasögu viðkomandi og fjölskyldu hans til
að geta dregið upp mynd af erfðum sjúkdóma.”

Jón Jóhannes segir þessa vinnu erfðaráðgjafans
undirstöðu alls þess sem fylgir í kjölfarið.
„Erfðaráðgjafi fær í upphafi leyfi hjá viðkomandi
til að afla upplýsinganna og teiknar síðan upp
ættartré þar sem fram koma upplýsingar um
einkenni og sjúkdóma sem máli skipta varðandi
erfðaráðgjöfina. Svo metum við hver okkar hittir
viðkomandi einstakling eða fjölskyldu. Það getur
ýmist verið erfðaráðgjafinn einn, erfðaráðgjafi
með lækni eða erfðalæknir einn eftir atvikum.
Oft erum við saman í viðtölum, erfða- eða
krabbameinslæknir og erfðaráðgjafi.”

Þeir sem leita eftir erfðaráðgjöf hafa annað
hvort grun um arfgengan sjúkdóm eða hefur
verið vísað í erfðaráðgjöf af lækni sem telur líkur
á arfgengum sjúkdómi. „Spurningarnar eru
margvíslegar og allar eðlilegar en sem erfðaráðgjafi
verð ég alltaf að hafa í huga að einstaklingur eða
foreldrar eru oft áhyggjufullir, kvíðnir eða jafnvel
haldnir sektarkennd yfir að vera með arfgengan
sjúkdóm sem börnin þeirra geta hugsanlega
fengið eða eru með. Þetta eru mjög eðlilegar
tilfinningar við þessar aðstæður en reynsla mín er
sú að vegna þess hvað tilfinningarnar eru sterkar
þá á fólk oft erfitt með að taka við upplýsingum
og því þarf að veita þær af nærgætni og endurtaka
þær svo öruggt sé að fólk hafi meðtekið þær. Við
hittum fólk oft nokkrum sinnum og endurtökum
þá gjarnan það sem við höfum sagt áður.”

Upplýsingar til almennings

Vigdís hefur ásamt erfðalæknunum tveim þýtt
og staðfært fjölmarga upplýsingabæklinga
sem Eurogentest, stofnun á vegum Evrópu-
sambandsins, hefur gefið út á fjölda tungumála.
Bæklingarnir sem eru í pdf-formi á vef
deildarinnar, eru ellefu talsins enn sem komið er
og heita: *Algengar spurningar um erfðarannsóknir*,
Litningagallar, *Algeng orð og hugtök í erfðafræði*,

Hávar
Sigurjónsson

„Þekking og meðvitund um erfðatengda sjúkdóma hefur aukist meðal almennings og heilbrigðisstarfsmanna,” segja Jón Jóhannes Jónsson og Vigdís Stefánsdóttir.

Legvatnsástunga, Yfirfærsla litninga, Hvað er erfðarannsókn?, Rannsókn á fylgjusýni, Kynbundnar erfðir, Ríkjandi erfðir, Víkjandi erfðir, Upplýsingar um erfðaráðgjöf.

Einsog titlar bæklinganna gefa til kynna er þar að finna upplýsingar af margvíslegum toga sem svara fjölda spurninga sem brenna á þeim sem þurfa á erfðaráðgjöf að halda. Vigdís vísar í bæklinginn um erfðaráðgjöfina þegar spurt er um helstu ástæður þess að fólk leitar eftir ráðgjöf en þar segir meðal annars:

Í fjölskyldu einstaklingsins eða maka hans er einn eða fleiri einstaklingar með erfðasjúkdóm.

Foreldrar eiga barn með námsörðugleika, þroskaskerðingu eða heilbrigðisvandamál sem lækni þeirra telur að geti stafað af erfðafræðilegum ástæðum.

Einstaklingurinn eða maki hans eru með erfðavandamál sem hugsanlegt er að börn þeirra geti erfð.

Fósturskimun, hnakkaþykktarmæling eða blóðrannsókn, fyrr á meðgöngu hefur gefið vísbendingu um auknar líkur á því að fóstrið sé með einhvern erfðasjúkdóm.

Einstaklingurinn eða makinn hefur misst fóstur endurtekið eða fætt andvana barn.

Ákveðnar tegundir krabbameina hafa greinst hjá nánum ættingjum.

Hjón eða par eru nánir ættingjar en vilja gjarnan eiga barn saman.

„Þetta er hluti þeirra spurninga sem fólk kemur með til okkar og aðstoð erfðaráðgjafans og erfðalæknisins er fólgin í því að útskýra

hvers konar rannsóknir eru mögulegar til að staðfesta áður gerða sjúkdómsgreiningu eða greina sjúkdóm. Ennfremur að veita upplýsingar um sjúkdóminn sem um ræðir og útskýra og ræða mögulega áhættu á því að viðkomandi eða ættingjar muni fá sjúkdóm í framtíðinni. Svo þarf að fara yfir það hvornig er að lifa með viðkomandi sjúkdóm, hvaða læknishjálp og félagslegur stuðningur er í boði.”

Vigdís og Jón Jóhannes segja að oftast snerti ráðgjöfin fjölskyldur fremur en einstaklinga eina sér, þar sem allir fjölskyldumeðlimir þurfi einnig á upplýsingum að halda. „Við höfum haldið fundi með stórfjölskyldum þar sem farið er vandlega yfir allar spurningar og leitað svara við þeim. Okkur finnst mikilvægt að sem flestir innan sömu fjölskyldu fái viðeigandi upplýsingar á sama tíma svo enginn misskilningur geti skapast.”

Þau eru sammála um að með aukinni upplýsingagjöf á undanförunum árum hafi þekking og meðvitund um erfðatengda sjúkdóma aukist meðal almennings og heilbrigðisstarfsmanna. „Þetta finnum við í vaxandi eftirspurn eftir þjónustu og upplýsingagjöf þar sem fólk vill fá enn nákvæmari upplýsingar og greiningar en áður. Það kallar svo á enn meiri þjónustu af okkar hálfu.”